

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat koşulları, yapıları ve sonuçları aynı değildir

Darbelerin siyasal değerlendirmesi

- 27 Mayıs devrimci,
- 12 Mart muhafazakâr,
- 12 Eylül karşıdevrimci,
- 28 Şubat özünde demokrasinin önünü açan hareketlerdir.

Dr. ALEV COŞKUN

Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi

1950'den bugüne demokratik yaşamımızda dört kez askeri müdahale oldu. Kimi yazarlar ve politikacılar bu dört askeri müdahaleyi aynı kefeye koyarlar ve hepsini demokrasi karşıtı hareketler olarak yargırlar. Oysa, gerek yapılaş biçimleri, gerek nitelikleri ve içerikleri, gerekse sonuçları bakımından bu dört "askeri müdahale" birbirinden ayırılır. Aynı ayrı değerlendirilmeleri gerekir.

27 MAYIS'IN SEBEPLERİ

Başbakan Menderes, Atatürk devrimlerini, tehlikeli biçimde halk tarafından tutan ve tutmayan olarak ikiye ayırıyordu. 27 Mayıs'tan önce iktidarda bulunan DP'nin ülkeyi "vatan cephesi" ve "karşı cephe" diye ikiye bölmeye, Meclis'te kurulan "Tahkikat Komisyonu" nun hukuk devletinde görülmedik yetkilerle donatılması, komisyonun istediği kişileri sorgulaması, tutuklaması, her türlü yayını yasaklama hakkının olması, matbaaları, gazeteleri kapatabilmesi, her türlü araç, gereç ve belgeye el koyabilmesi, siyasal toplantıları yasaklayabilmesi, demokrasi ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaştırılamaz.

GETİRDİĞİ KAZANIMLAR

27 Mayıs hareketinin en önemli ürünü, ülkeye çağdaş bir anayasa kazandırmasıdır. Devletin temel nitelikleri arasına "sosyal devlet" ve "insan hakları" kavramlarının girilmesi, yönetimin bütün eylem ve işlemlerinin yargı denetimine tabi olacağı ilkesiyle, "yasama organının yargısal denetimini" ve "hukukun üstünlüğü" ilkesini sağlayan Anayasa Mahkemesi'nin kurulması 1961 Anayasası'nın ülkemize sağladığı demokratik, ilerici ve çağdaş temel kazanımlardır.

12 MART HAREKETİ

Anayasanın getirdiği özgürlükler nedeniyle işçi hareketi yükseliyor, sendikal hareket güçleniyordu. Bu durum henüz palazlanma evresindeki ticaret-sanayi ve finans burjuvazisini ve özellikle kapitalizmi savunan dış güçleri rahatsız etmeye başladı.

Yukarıdaki cümlede yer alan "toplumsal gelişme" ile ilgili durum, 12 Mart 1971 askeri hareketinin sosyolojik temellerini oluşturur.

12 Mart hareketi, 1961 Anayasası'nın getirdiği demokratik ve ekonomik gelişmeleri ve toplumsal açılımları içine sindiremeyen üst düzey burjuvazinin bir tepkisi olarak ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareketlilik, ekonomik zorluklar oranında artmış; işçi ve köylü kitlelerinin artan istek ve talepleri düzenden yararlananları sıkıntıya sokmuştu. Zamanın Genelkurmay Bakanı Tağmaç'a göre "toplumsal gelişme, ekonomik gelişme ve olanakların" üzerine çıkmıştı. İki süper gücün kozlarını Ortadoğu'da paylaşmaya başlamaları NATO ve ABD'nin Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'ni durdurma politikaları ve Türkiye'nin bu politikada etkin biçimde kullanılması istekleri her an gündemdediydi.

BİR İÇ ÇATIŞMA VE ÇELİŞKİ

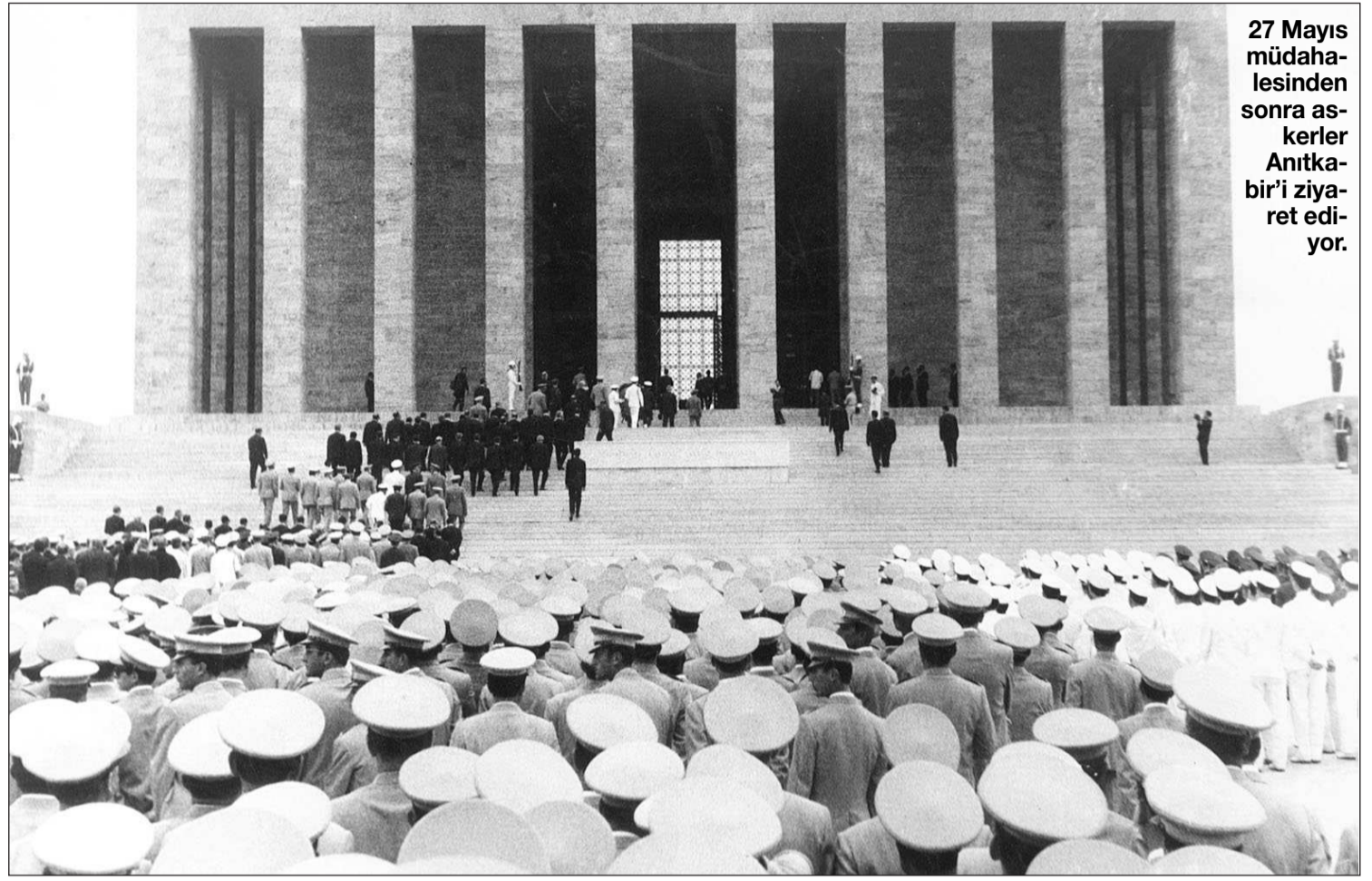
12 Mart, bir başka yönden ilerici asker-sivil bürokrat ve aydınlarla, gerici asker-sivil bürokrat ve onları destekleyen ticaret ve finans burjuvazisinin de bir iç savaşı olarak nitelendirilmelidir. Muhafazakâr kimlikleriyle anayasanın getirdiği demokratik özgürlükleri çok bulan, kapitalist ekonomiyi benimseyen bir görüşle, ilerici, Atatürk'ün aydınlanma devrimlerinin sürmesini isteyen, planlı ekonomiyi ve stratejik sektörlerde devletçi ekonomiyi savunan, dış politikada bağımsızlık isteyen ulusalçı görüşün gizli bir savaşıydı. 9 Mart ile 12 Mart kadrolarının çatışması bu noktalarda yoğunlaşıyordu. Sonunda dış etkilerin de yardımıyla "muhafazakârlar" kazandı.

12 Mart 1971'de emir-komuta zinciri içerisinde Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanları'nın girişimiyle gerçekleşti.

12 Mart hareketi, bütün ilerici güçlerin üzerinden buldozer gibi geçti. Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan ve Hüseyin İnan idam edildiler. İstanbul'da Ziverbey Köşkü, diye bilinen bina, konferanslar için işkence merkezi olarak hizmet gördü. İlhan Selçuk'un "Ziverbey Köşkü" adlı yapıtı, o dönemin ve işkencelerinin bir belgesidir.

12 EYLÜL DARBESİ

12 Mart'tan 9.5 yıl sonra gerçekleştirilen 12 Eylül ise, 12 Mart uygulamalarını da geride bırakan bir noktada "karşı devrimi"ci askeri harekettir. 1980 yaz ve sonbahar günlerinde Meclis'te Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılır,

27 Mayıs müdahalesinden sonra askerler Anıtkabir'i ziyaret ediyor.

ama bir türlü sonuçlanmıyordu. Zaten terör de alıp başını gitmişti. Her gün sağ-sol çatışması nedeniyle gençler ölüyordu. Bu da askeri bir müdahale için sosyo-psikolojik bir ortam yaratıyordu. Türkiye'nin büyük illerinde ve hemen hemen yarısında sıkıyönetim ilan edilmiş, yönetim ve denetim askerlerin ellerinde olduğu halde terör her gün can almayı sürdürüyordu. Sağ sol çatışması sanki bir merkezden körükleniyordu.

Sonraları anlaşıldı ki, darbe tarihi birkaç kez ertelenmişti. Devlet başkanı olduktan sonra Kenan Evren, bu ertelemeyi, "ortamın daha olgun hale gelmesini bekleme" biçiminde açıklamıştı. Bunun yalın anlamı masum insanların ve gençlerin daha çok ölmesinin istenmesidir. CIA şeflerinden birisi olan ve Türkiye politikasını yakından izleyen Paul Henze, darbeyi ABD'de Beyaz Saray'a "bizim çocuklar baskardı" biçiminde duyurmuştur.

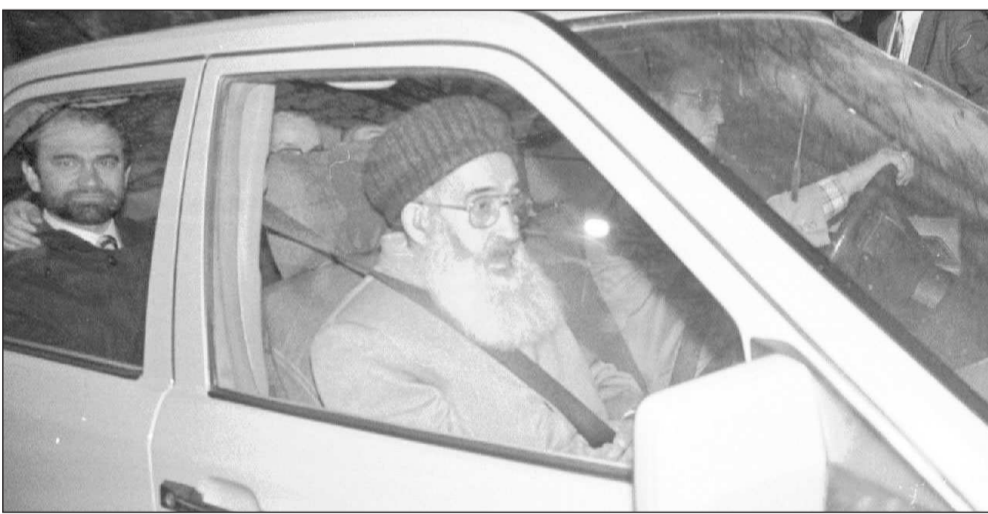
12 Eylül darbesi, aynı zamanda, Türkiye'de acımasız bir kapitalist düzeni sağlamak yönünde, son derece önemli kararlar almıştır.

Tüm aydınlar, işçiler, üniversite gençleri bu acılı baskılar altında yaşamlarını sürdürürler. Bu noktada kendisine önemli görevler verilen Turgut Özal da Dünya Bankası'ndan ithal ettiği "ekonomik liberalizasyon programını" uygulamaya koymuştu. 12 Eylül darbesi, aynı zamanda 1961 Anayasası'nın özgürlükçü, insan haklarına saygılı ilkelerini ortadan kaldıran 1982 Anayasası'nı getirdi. 12 Eylül, sonunda uygulamalarıyla tamamen gerici bir nitelik

masındır. Çünkü, 12 Eylülcüler 16.6.1983 tarihinde 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda bir değişiklik yaparak (md.10), maddesini değiştirerek, imam hatip liselerinden mezun olanların üniversitelerin istediği fakültesine gitmek olanağını yaratmışlardır. Böylece bugün hâlâ içinden çıkamadığımız toplumsal kaos'u yaratmışlardır. Özetle, 12 Eylül yönetimi "muhafazakâr" değil, "reaksiyoner", yani "karşı devrimci"dir.

28 ŞUBAT KARARLARI

12 Eylül 1980'den 17 yıl sonra gerçekleşen 28 Şubat, ne 12 Mart'a ne de 12 Eylül'e benziyor. 28 Şubat 1980 öncesi iktidarda Refah Partisi lideri Erbakan ile DYP lideri Tansu Çiller'in ortak olarak kurdukları REFAHYOL Hükümeti vardı. Erbakan da başbakandı. Erbakan her hareketinde din motiflerini kullanıyordu. 28 Şubat'ta adeta toplumsal bir hesaplaşma ortamıyla karşı karşıyayız. Atatürk devrimlerini benimseyenlerle karşı devrimciler arasındaki bir hesaplaşmadır bu... Anayasal bir kurum olan MGK devrededir. Yürürlükte olan anayasamızın 1997 yılındaki, MGK'yi düzenleyen 118. maddesine göre MGK, "devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini bakanlar kuruluna bildirmekle" yükümlüdür.

REFAHYOL hükümetinin başbakanı Necmettin Erbakan'ın tarikat liderlerine Başbakanlık'ta verdiği iftar yemeği bardağı taşırken son damla oldu.

kazanmıştır. "Muhafazakâr" değil, karşı devrimcidir.

12 EYLÜL'ÜN ATATÜRKÇÜLÜĞÜ

12 Eylül'ün sözde Atatürkçülüğü içi boş bir şekil Atatürkçülüğüdür. Her kasabaya sanat değeri tartışmalı Atatürk büstleri koyarak, Atatürk'e çok bağlı olduklarını gösterirdi. İmam hatipler, Kuran kurslarına danışordiler, orta yönetimde din derslerinin anayasaya konulan bir madde ile zorunlu hale getirilmesi din eğitimi gören insanlardan terörist olmaz önyargısının sonuçlarıydı.

Bu dönem soğuk savaşın yoğun olarak yaşandığı yıllardır. ABD, Sovyetler Birliği'ni güneyden çembere almak için "Yeşil Kuşak" kuramını ortaya atmıştı. İslamiyet referansı NATO'nun ve 12 Eylül'ü yapan generallerin bağlandıkları en önemli olguydu. Bu dönemde Özal'ın da etkin yerlerde olması, "Türk-İslam" sentezinin uygulamaya konulmasını kolaylaştırdı. 12 Eylül 1980 rejiminin kurduğu Atatürk Yüksek Kurulu, 20 Haziran 1986 günü Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in başkanlığında toplanarak "Türk-İslam sentezini temel alan bir kültürün bütün millete kabul ettirilmesine yönelik" bir raporunu kabul etti.

12 Eylül yönetiminin ülkeye yaptığı en büyük kötülük, Eğitim Birliği Yasası'nı delmek için 30 yıldır uğraş veren karşıdevrimci siyasal oluşumlara yataklık yapması, olanak yarat-

devletin temel ilkelerine karşı çıkıyor, daha doğru bir anlatımla, siyasal iktidara karşı olan örgütler devletin kuruluş felsefesi yanında yer alıyorlardı. Özünde, devlete varlık veren Cumhuriyet ilkelerine, devletin var olma felsefesine karşı olan bir siyasal iktidarla karşı karşıya bir durum vardı. İşte bu noktada Başbakanlık Konutu'nda Başbakan Erbakan tarafından tarikat liderlerine dinsel motifler ve kurgularla iftar yemeği verilmesi bardağı taşırın son damla oldu.

BİR DEĞERLENDİRME

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat, 1960 yılı ile 1997 yılı arasındaki 37 yıllık siyasal yaşamımızda gördüğümüz dört "müdahale"dir. Yukarıda değinildiği gibi, her birimin toplumsal ve siyasal koşulları birbirine uymaz.

27 Mayıs, emir - komuta zinciri dışında, kamuoyunun büyük desteği ve ordudaki her kademe ve rütbeden subayın bir araya gelmesi sonucunda gerçekleşmişti. Emir-komuta zinciri dışında olmasının en önemli kanıtı, kuşkusuz olayların geliştiği dönemde, 27 Mayıs askeri müdahalesinin olduğu sırada Genelkurmay Başkanı olan Org. Rüstü Erdelhan'un da tutuklanmış olmasıdır.

12 Mart ve 12 Eylül hareketlerinin en önemli niteliği, 27 Mayıs'ın ilerici ve devrimci niteliklerine karşı çıkan, O'nun getirdiği geniş özgürlüklere ve anayasaya karşı duran, ilerici 1961 Anayasası'nı geriye götüren hareketler olmasıdır. Kuşkusuz, ileride 12 Mart ve 12 Eylül'ü derinlemesine inceleyecek olan siyaset ve sosyal bilimciler özellikle bu iki harekette, dış etmenlerin ve soğuk savaşın çok ciddi etkiler yaptığını saptayacaklardır.

Unutulmasın ki, 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 hareketlerinin olduğu yıllarda, dünya iki büyük bloka ayrılmıştı. Sovyet Rusya'nın liderliğinde Varşova Paktı ülkeleri ve ABD'nin liderliğinde NATO ülkeleri... Türkiye'de, NATO'nun ileri karakolu konumundaydı. ABD, ayrıca Sovyet Rusya'yı güneyde çembere almak için "yeşil kuşak" kuramını yürütüyordu. Sosyal ve düşünsel gelişmelerin, sola açık düşünce yükselişlerinin NATO'yu rahatsız ettiğini biliyoruz... Bu nedenle "Soğuk Savaş" koşulları bu iki askeri harekette en önemli etken olarak rol oynamıştı.

HER HAREKET AYNI DEĞİLDİR

Demokrasiyi sadece dört yılda bir yapılan seçimler olarak dar açıdan değerlendiren kimi yazarlar bu "müdahaleleri" de aynı kefeye koyarlar. Oysa her birinin koşulları ayırılır.

Kaldı ki, 27 Mayıs demokrasinin ve hukuk devletinin gelişmesi için en büyük atılımı sağlama, özgürlükleri, sosyal ve laik devleti, hukukun üstünlüğünü yaşama geçirmiştir.

12 Mart ve 12 Eylül, birisi gerici, diğeri karşı devrimci darbelerdir. 27 Mayıs'la aynı kefeye konulamazlar.

28 Şubat 1997 ise, demokrasinin ön koşulu olan "laiklik ilkesinin" gelişiminde önemli bir adım olmuş ve Türkiye'yi eğitim reformu yüzünden bir utançtan kurtararak 8 yıllık zorunlu eğitimin gerçekleşmesinde önemli adım atılmasını sağlamıştır. Çünkü 28 Şubat 1997'de bütün dünyada 8 yıllık zorunlu eğitimi kabul etmeyen 8-10 ülkeden birisi de Türkiye idi...

Siyasete dışardan "müdahale", özellikle "ordu" nun müdahalesi istenmiyorsa, öncelikle 4 yılda bir yapılan, seçimle iktidara gelen seçilmişlerin, kendilerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde, Atatürk'ün laik, demokratik, aydınlanma devrimleri vardır. Siyasal iktidarlar bu temel ilkelere karşı gelmemelidir. Kendisini değiştirmiş gibi gösterip, dini siyasete alet ederek, Atatürk Cumhuriyeti'nin temellerini yıkıp dökmemelidir.

Çünkü Cumhuriyetin laik ilkelerinin korunması, demokrasinin korunmasından daha önemlidir. Demokrasi her zaman kurulabilir ama laik Türkiye Cumhuriyeti bir kez yıkıldı mı onu tekrar yapmak çok zordur.